

Journalismi keskustelun tiellä

Kansalaisjournalismikirjoittajien teoreettinen raamattu on usein John Deweyn *The Public and Its Problems* (1927). Siinä Deweyn julkisolla on kaksi toisiinsa kietoutuvaa juurta, jotka molemmat imevät voimansa hänen avainkäsitteestään, "ongelmasta". Ensimmäinen juuri kytkee julkison synnyin ihmisten *arkeen ja kokemukseen*: julkiso alkaa kehkeytyä, kun tekojemme epäsuorat seuraukset tunnustetaan (Dewey 1927, 12-13), ja niistä aletaan keskustella. Julkison siemen on siis ihmisten kokemissa ongelmissa laitostuneiden käytäntöjen ulkopuolella, mutta ajan myötä, kun yhdessä koetut ongelmat pysyvät ja laajenevat, julkisot voivat kietyä instituutioiksi (vrt. Pietilä 1999, Ryan 1995, 218). Julkison toinen juuri kyt-

kee sen yhteiskunnan *tapoihin ja kykyihin tunnistaa* edellä mainittuja ongelmia, tavallaan viime kädessä kieleen. Tässä tunnistustyössä Dewey ei luottanut asiantuntijoiden tai laitosten tapaan nähdä ja ratkoa yhteiskunnan pulmia. Hänen julkiso-kirjansa viimeinen luku onkin otsikoitu "Metodin ongelmaksi". Deweyn mielestä eräs julkison "pimentoon" joutumisen syy on se kapea *tapa*, jolla moderni yhteiskunta kuvittelee tietävänsä, mikä milloinkin on tärkeää ja ongelmallista.

Artikkelin lähtökohta on John Deweyn ajatus julkisoiden muodostumista tukevasta yhteiskunnallisen tiedon tuottamisen metodista. Tämän metodin ytimessä on luottamus keskusteluun yhteiskunnallisia ongelmia määrittävänä, arvioivana ja ratkaisuehdotuksia tuottavana käytäntönä. Keskustelun idean erittelyn lisäksi artikkelissa selostetaan erään keskustelun idealle rakentuneen journalistisen kokeilun (ns. "Aamulehden budjettiraadin") tuloksia ja tehdään niistä tulkintoja. Keskusteluvamman julkisuuden tuottamisessa journalismilla itsellään näyttäisi olevan vielä kosolti oppimista.

Dewey ja julkison metodin ongelma

Deweyn luonnostelema julkisoiden elämää virvoittava 'metodi' on dialoginen ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin terve tiedon tuottaminen yhteiskunnasta olisi *kokeellista*. Kyse ei kuitenkaan ole yhteiskunnan mieltämisestä sosiaalisesti laboratoriksi. Aito kokeellinen menetelmä on tutkimuksen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta, jossa käsitteitä, periaatteita, teorioita käytetään *tutkimuksen työvälineinä* (tools of inquiry) ja jossa toimintaehdotukset nähdään *työhypoteeseina* dogmaattisten ohjelmien sijaan. Käsitteet, ideat ja niiden toteuttamiskokeilut ovat siis osa tutkimuksen aineistoa, joka alistetaan jatkuvalla ja perustellulle arvioinnille. Tutkimus on eräänlaista kokeellista dialogia yhteiskunnan kanssa.

Jos nämä ehdot täyttyvät, yhteiskuntatieteistä tulee koneisto, joka selvittelee, tallentaa ja tulkitsee näitä tuloksia. Itse koneistoa ei silloin enää pidetä tietä-

myksenä, vaan älyllisenä välineenä, jolla yhteiskunnallisesti merkittävistä ilmiöistä löydetään uutta ja jolla niiden merkitystä ymmärretään.(...) Erityisissä tilanteissa synnytettyjä näkökantoja ei enää jäädytetä absoluuttiksi standardeiksi tai naamioida ikuisiksi tuloksiksi. (Dewey 1927, 203)

Tällainen ongelmien merkitystä etsivä kokeellinen metodi ei kuitenkaan voi toimia ilman toisenlaisen dialogin, ihmisten välistä elävän, arkipäiväisen vuorovaikutuksen toimivuutta. Vasta kun instituutioiden tavat nähdä ongelmia, puhua niistä, esittää ratkaisuja ja kysyä neuvoa ovat ihmisistä relevantteja ja yhteisöllisen elämän kannalta tulkittavia, voi syntyä elävää julkisuutta. Tämän relevanssin arkinen mittari on ihmisten välinen yhteisiä asioita koskeva keskustelu ja sen elävyys: "Julkaiseminen on vain osittaista ja siitä seuraava julkiso vain osittain muotoutunut ja informoitunut, kunnes julkison tuottamat merkityksen kulkevat suusta suuhun" (Dewey 1927, 219). Jos ihmiset eivät keskustele, jää kokeellinen metodi vaille omaa välttämätöntä keskustelukumppaniaan: yhteiskunnallinen todellisuus ei vastaa relevanttisesti, kun tutkimus kysyy. Tässä mielessä vireä kansalaiskeskustelu on Deweyn luonnoksessa pohja, jolle muu voi rakentua.

Deweylle itselleen kysymys julkisoiden ja journalismin välisen suhteen monimutkaisuudesta ei artikuloitunut kovin selkeästi. Julkiso-kirjassa Dewey suurelta osin yhtyy Walter Lippmannin ([1920] 1995; [1922] 1965) (in)ho)realistiseen ja pessimistiseen näkemykseen journalismin mahdollisuuksista. Lippmannin tapaan hän asettaa toivonsa enemmänkin yhteiskunnan muiden instanssien (tiede, myöhemmin ennen muuta myös taide) kehittämiseen entistä herkkäkorvaisemmiksi. Seitsemänkymmentä vuotta myöhemmin on kuitenkin selvää, ettei journalismi ole vain monin tavoin riippuvainen muiden yhteiskunnallisten instanssien tuottamasta tiedosta, vaan että se on myös itse erityinen tapa tietää ja esittää yhteiskunnallisia kysymyksiä ja ongelmia. Siksi kysymys journalismin 'metodeista' on entistä ajankohtaisempi, ja siksi Deweyn ideoita ja työhypoteeseja julkison ehdoista on ritetty soveltaa ja koetella myös journalismikeskeisemmin.

Deweyn luonnosta seuraten pelkkä väittely keskustelun, julkison ja journalismin suhteista ei siis riitä. On myös pyrittävä jonkinlaiseen dialogiin todellisuuden kanssa ja katsottava kuinka se vastaa. Neuvo pätee tässä artikkelissa niin journalismin tutkimukseen kuin journalismiin itseensä. Selostan, erittelen ja tulkiten tässä tekstissä yhtä tutkimushanketta, jossa journalismin tutkimus pyrki käytännölliseen keskusteluyhteyteen journalismin ja kansalaisten todellisuuden kanssa. Kokeilussa on samalla kysymys journalismista, joka pyrki tavallisesta poikkeavaan keskusteluyhteyteen oman ympäristönsä kansalaisten kanssa. Aineistoni on peräi-

sin Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Journalismin tutkimusyksikön ja Aamulehden yhdessä kokeilemasta ns. budjettiraadista syksyiltä 1997. Ennen tämän käytännölliseen puoleen syventymistä luon kuitenkin lyhyen asioita selkeyttävän silmäyksen joihinkin 'keskustelusta' esitettyihin teoreettisempiin kantoihin.

Keskustelun merkilliset voimat – ja vaarat

Keskustelusta tai dialogista puhutaan tätä nykyä paljon. Siitä on tullut myös useiden yhteiskuntatieteellisten teoreettisten rakennelmien avainkäsite. Esimerkiksi Jürgen Habermasin yhteiskuntateoria on yritys johtaa melkein koko yhteiskunnan kriteerit ihanteellisesta puhetilanteesta. Hänen ajattelunsa nojaa (esim. Habermas 1992, 442) "jokapäiväisen viestinnän luontaiseen rationaaliseen potentiaaliin", josta voidaan uuttaa esiin yleiset "ehdot, jotka viestinnän on erilaisissa järkevän keskustelun ja neuvottelun muodoissa täytettävä, jos näiden tulosten oletetaan olevan järkeviä" (ibid., 448). Habermas haluaa pelastaa demokratian keskittymällä keskustelun proseduaaliseen puoleen: oikeat keskustelun periaatteet ja kriteerit riittävät, muusta emme voi päästä (etukäteen) sopuun.

Siinä missä Habermas toivoo keskustelun antavan mallia tuleville demokraattisille käytännöille, Richard Rortyn kehittämissä keskustelu ei ole väline, vaan eräänlainen ihmisenä olemisen raja: enempiä, varmempaa ja pysyvämpää kuin tässä ja nyt kenties keskustelussa yhteisesti hyväksi todetut näkemykset ei ole – eikä voi olla. Keskustelun ulkopuolella ei tavallaan ole mitään, eikä keskustelulla itselläänkään ole erityistä 'luontoa'. Rorty ajattelee, historiallisesti puhuen, että kaikki on kontingenttia (vain osittain määrätynyt, ja tämä koskee myös keskustelujemme 'luontaisia' piirteitä), ja että "lähtökohtiemme kontingenssin hyväksyminen on yhtä kuin hyväksyä muiden ihmisten meille jättämä perintö ja heidän kanssaan käymämme keskustelut ainoiksi oppaiksemme" (Rorty 1981, 166).

Keskustelun idean kiertämättömyyttä kuvastaa myös niin Habermasia kuin Rortya oivaltavasti kritisoinut Nancy Fraser. Hänen mielestään Habermasilla on taipumus idealisoida eräs julkisuuskäsitys, samalla, ironista kyllä, sivuuttaa paljolti se, että "diskurssi, joka on julistanut pääsyn, rationaalisuuden ja statushierarkioiden sivuuttamista, on itse erottelun strategia" (Fraser 1992, 115). Fraser itse näkee keskustelun keinona artikuloida kantoja ja paljastaa ongelmia pikemminkin kuin mallina, joka takaa niiden kestävätkin ratkaisut. Yhtä kaikki, hänenkin toivomansa monien julkisuuksien yhteiskunta on juuri moniääninen ja rakentuu keskustelun mahdollisuuksiin. (ks. esim. Fraser 1992, 127) Mutta Fraserille ei kelpaa myöskään Rortyn kaikenlaisia muita keskustelijoita suvaitseva yhteiskunta. Etenkin Rortyn halu pitää erillään yksityinen, itse itsensä luomiseen tähtäävä ajattelu ja julkinen, poliittinen toiminta (ks. esim. Rorty 1989, 1999) ei jätä paikkaa poliittisesti ja kollektiivisesti kehitellyille uusille puhetavoille ja sanastoille (ks. Fraser 1991, 54-55).

Yksille keskustelu näyttää siis olevan menetelmä, joka takaa jotain (Habermas), toisille se tuntuu olevan metafora olemisemme, tietämisemme kontingenssista (Rorty) ja kolmansille se tuntuu olevan keino ylittää teorian ja käytännön, filosofian ja politiikan välinen raja (Fraser).

Keskustelun muodikkuus on luonut tilauksen myös sen kritiikille. Viestintätutkimuksessa muun muassa Michael Schudson (1992, 1997, 1998, 1999) on viime aikoina profiloitunut arvostelemalla yhteiskunta- ja demokriateoreettikoja keskustelun idean romantisoimisesta. Schudsonin mukaan (1997, 297), toisin kuin Dewey väitti, demokratian pahin pulma ei ole yhteiskunnallisena keskustelun olosuhteiden ja menetelmien parantaminen. Päinvastoin nykyinen keskustelua ro-

mantisoiva ajattelutapa voi olla harhaanjohtava ja vaarallinen. Schudsonin ajatuksenkulusta voi nostaa esiin neljä toisiinsa liittyvä erehdystä, joihin keskustelun nimeen vanhojat syyllistyvät.

(i) Sekoitettut ideaalit.

Schudsonin mielestä teoreetikot sekoittavat usein keskenään kaksi ideaalista käsitystä 'keskustelusta'. Lohdimme esiin kuvaa seurallisesta ja vapaasti virtaavasta puheesta, johon kaikkien on helppo päästä mukaan, mutta tarjoamme tätä houkuttelevaa mallia ratkaisuksi tilanteisiin, joissa itse asiassa tarvitaan enemmänkin ongelmien julkiseen ratkaisemiseen tähtäävää demokraattista sananvaihtoa. Tällaisen sananvaihdon ominaisuuksia ovat tietoinen ja harkittu osallistumis päätös, vaivannäkö, keskustelun säännelty luonne ja koko puuhan eräänlainen epämiellyttävyys. *Jutusteleva* keskustelu suosii erilaisia taitoja kuin *ongelmia ratkomaan* pyrkivä keskustelu. Jutusteltaessa kovaa valuuttaa ovat verbaali nokkeluus, kielen keveys ja ylipäättään seurallisuus. Vakavassa puheessa taas tärkeää on kohtuullisuus, järkevyyden ja halu kuunnella vakavasti toisia kantoja. Näitä kahta ideaalia ei saisi sotkea toisiinsa, Schudson korostaa. Jos jutustelevan keskustelun konnotaatiot sotketaan vakavan keskustelun käymiseen, jää näkyvistä joukko pulmia, joita demokraattisiin keskusteluihin aina liittyy.

Schudsonin erottelussa on yksi kiinnostava pulmallinen piirre. Näyttää siltä, että ideaalien sekoittamisen tekee hänestä vaaralliseksi se, että emme saisi sekoittaa keskenään näitä ideaaleja vastaavia todellisia tilanteita: spontaani jutustelu ei tue demokraattista päätöksentekoa. Näin Schudson siis ei puhukaan ideaaleista, vaan enemmänkin kahdenlaisista 'todellisista' keskusteluista, joiden demokraattinen panos on aivan erilainen. Alunperin ideaaleina esitellyt 'jutustelevan' ja 'ratkaisuo-rientoituneen' keskustelun muodot livahtavat itse asiassa todellisuuden kuvauksiksi.

Kun sitten pohditaan keskusteluorientoituneen journalismin mahdollisuutta, on ensin kysyttävä, pitääkö Schudsonin ensi kuulemalta tolkullisen tuntuinen erottelu paikkansa. Eli onko todella niin, että spontaani jutustelu ja ratkaisua etsivä sananvaihto ovat kaksi kokonaan eri asiaa, joilla ei ole mitään tekemistä keskenään?

(ii) Ei takeita reilusta pelistä?

Schudsonin mielestä keskustelu itsessään ei anna mitään takeita siitä, että sen yhteistyöhön ja yhteisymmärrykseen viittaavat potentiaalit kävisivät todeksi. Peli ei voi olla reilua ilman yhteisiä sääntöjä, jotka sitovat kaikkia ja joihin kaikki voivat vedota, ja siksi spontaani keskustelu ei ole demokraattisesti kovin merkittävää. Vasta säännöt luovat demokraattisuuden edellyttämän tasa-arvon. Kun säännöt ovat samat, kukaan ei voi käyttää hyväkseen omia henkilökohtaisia erityiskykyjään. Näin vasta säännelty keskustelu voi olla aidosti vapaata. Schudson tulee-kin itse asiassa aika lähelle Habermasia:

Demokraattista keskustelua ei takaa vapaa, tasa-arvoinen ja spontaani ilmaise-minen, vaan tasa-arvoinen ääneenpääsy ja osallistuminen keskustelun perus-sääntöjen asettamiseen, joukko perussääntöjä jotka on suunniteltu rohkaise-maan asiaankuuluvaa puhetta, keskittyntä kuuntelua, asiaankuuluvia yksin-kertaistuksia ja laajasti hyväksytyjä puheoikeuksia. (ibid., 306)

Vaatus keskustelun demokraattisista säännöistä nousee pelosta, että jos keskustelua ei säännellä, arkisten kohtaamisten epädemokraattiset ja rakenteis-tuneet piirteet tunkeutuvat niihin keskusteluihin, joilla asioita (julkisuudessa) ratkaistaan. Spontaanisuus on siis ikään kuin luonnostaan 'epätasa-arvoista': joku on

aina mies, asiantuntija, vanhempi, kokeneempi keskustelija, rikkaampi ja niin edelleen. Silloin keskustelun seurauksena on päätös tai toimintaohjelma, jonka laatimisessa kaikkia ei ole kuultu. Sääntelyn vaatiminen on yhtä kuin vaatia yrityksen sulkeistua nämä 'ulkoparlamentaariset' tekijät keskustelusta ja pyrkiä luomaan olosuhteet, joissa vain argumentit ratkaisevat.

Ajatuksessa on ainakin kaksi hankalaa kohtaa. Määrittelemättä jää, millaisia kykyjä sovitut säännöt suosivat. Mitä esimerkiksi pidetään "asiaankuuluvana" tai "sopivana yksinkertaistuksena"? Toisaalta säännöt vain *sulkeistavat* epätasa-arvoisuudet keskustelusta, mutta eivät missään nimessä eliminoi niitä, vaan tekevät kenties niihin tarttumisen entistä vaikeammaksi (vrt. Fraser 1992).

Keskustelusta metodina kiinnostuneen journalismin kannalta kysymykset kuuluvat: onko journalismista julkisen keskustelun 'tuomariksi' ja pystyykö journalisti erottamaan väitteen esittäjän statuksen itse väitteestä?

(iii) Keskustelun epämiellyttävyys?

Schudson muistuttaa myös julkiseen keskusteluun liittyvästä häpeän mahdollisuudesta. Hän valaisee asiaa erottelemalla kaksi keskustelun muotoa: homogeenisen ja heterogeenisen. *Samanseuraisten* turvallisessa piirissä ihmisillä on yhteiset arvot ja "he odottavat, että keskustelu vahvistaa heidän yhteisiä näkemyksiään" (Schudson 1997, 302). Nämä tilanteet ovat tärkeitä, ja ne voivat jopa toimia eräänlaisina harjoituskenttinä aidoille demokraattisille sananvaihdolle, mutta *eriseuraisten* keskustelussa, joita ratkaisuorientoituneet keskustelut välttämättä ovat, turvallisuus on tipotiessään ja "epävarmuuden ja epäilyn ilmaisemisesta rangaistaan, vakuuttuneisuus ja varmuus palkitaan" (ibid.).

Myös tämä toinen keskustelujen dikotomia kertoo kenties enemmän Schudsonin omasta argumentista kuin todellisista keskustelutilanteista. Yhdessä aiemman erottelun kanssa sen avulla voi kuitenkin valaista sitä niitä keskustelun 'lajeja', joilla Schudson operoi.

<i>keskustelun orientaatio</i>	<i>keskustelun osallistujat</i>	
	eriseuraisia	samanseuraisia
ratkaisuorientaatio	aito demokraattinen keskustelu	valtahierarkioiden uusintaminen
jutusteleva	roolipeli, toisten keveä tunteminen	oman identiteetin vahvistaminen

KUVIO 1. Keskustelujen ideaalitapauksia Schudsonin erottelun pohjalta.

Hiukan yksinkertaistaen voi sanoa, että Schudsonin kehitelmässä vain vasemman yläkulman "eriseurainen ja ratkaisuorientoitunut" keskustelu voi olla aidosti demokraattisesti tärkeä ja hyödyllinen. Se on myös vaikea keskustelun laji, jonka "hyveet liittyvät yhtä paljon siihen valmistautumiseen kuin niihin seikkoihin,

jotka voivat spontaanisti nousta esiin sen kuluessa" (ibid., 303).

Jos otamme hetkeksi todesta sen, että kuvion ulottuvuudet todella kuvaavat erilaisia keskustelujamme, kuvio auttaa problematisoimaan Schudsonin ajatuksia. Näet juuri keskustelun eri muotojen välinen liikenne – siis viime kädessä koko erottelujen kyseenalaistaminen – voi taata, että vasemman yläkulman vaativassa, aidosti demokraattisessa keskustelussa artikuloituvat yhteisön tai yhteiskunnan kannalta relevantit kysymykset ja kompetenssit. Ilman samanseuraisten jutustelua ihmisten kokemukset eivät helposti artikuloidu. Ilman eriseuraisten jutustelua emme opi tuntemaan ja ennakoimaan toisten kieltä, käsitteitä ja asemia. Oikean yläkulman sulkeutuneet, valtahierarkioita uusintavat keskustelut saattaisivat ilman jutustelevien arkisten keskustelujen artikuloimia kokemuksia onnistua esittämään itsensä aidon demokraattisina. Vain kokemus ja osallisuus kaikissa muissa muodoissa, ja vain mahdollisuus tuoda niissä kehittyneitä taitoja ja näkemyksiä 'aitoon' demokraattiseen keskusteluun voi tuoda demokraattiseen julkiseen keskusteluun relevantteja sisältöjä ja haastaa sen sääntöjä. Kaikki tämä sillä varauksella, että kuvion ulottuvuudet edes jotenkin kuvaavat niitä keskusteluja, joihin osallistumme.

Schudsonin ajatusta seuraten vain osa keskusteluistamme on julkisia ja demokraattisesti relevantteja, osa ei. Vaihtoehtoinen tie olisi nähdä keskustelu sellaisena monimuotoisena ja vaikeasti kategorisoitavana käytäntönä, jonka avulla kuvion tarjoamat erottelut ylittyvät. Tältä kannalta puhtaita tilanteita ei siis ole, ja yhtä lailla samanseuraisten jutustelu kuin eriseuraisten harkinta ovat julkisen keskustelun muotoja. Tältä kannalta journalismille asettuu myös erilaisten keskustelujen kuulemisen, ymmärtämisen ja aiheuttamisen haaste.

(iv) Puheen toissijaisuus.

Schudsonin neljäs teema on kiistää Deweyn tiliin pantu ajatus, jonka mukaan etenkin kasvokkaisella keskustelulla on julkisoiden muodostumisessa ensisijainen rooli. Schudsonin mielestä "demokraattinen keskustelu on osittain riippuvaista tai parasitista suhteessa ennen sitä olevaan julkiseen, painettuna tavoitettavaan maailmaan" (ibid., 304), ja että "puhe demokratiassa on sivilisoitunutta, julkista ja orientoitunut eksplisiittisiin, saatavilla oleviin, siirrettäviin viesteihin, joita löydämme enemmänkin painetusta sanasta ja yleisradiotoiminnasta kuin kasvokkaisuista keskusteluista."

On vaikea sanoa, missä määrin tällainen kritiikki osuu maaliinsa. Dewey (1927, 218) kyllä intoutui kirjoittamaan, että keskustelun välittömässä vuorovaihtuksessa sanat saavat "siivet", jotka puuttuvat kirjoitetun puheen "jäätäneiltä" sanoilta, mutta hän kuvasi ehkä sittenkin tällä välittömällä vuorovaikutuksella ennen muuta sitä, kuinka syntyy sitä tai tätä asiaa tulkitseva yhteisö. Yhteisesti eletystä todellisuudesta käsin keskustelevat ihmiset saattavat siis tunnistaa ongelmia ja kysymyksiä, ja koska nämä kysymykset olivat heille itselleen käytännöllisesti merkityksellisiä, myös julkiso(i)lle syntyy näin mahdollisuus tunnistaa itse itsensä. Deweyn kantaa voisikin kuvata niin, että vain itsensä osalliseksi tunnistava lukija voi tulla osaksi julkisoiden ja että asioista keskustelu on juuri käytäntö, jossa tämän osallisuuden voi tunnistaa ja elää. Voidaan toki pyrkiä kehittämään hallinnon kieltä tai journalistista ilmaisua siten, että se rohkaisee ihmisiä lukemaan omia kantojaan julkisuuden teksteihin, mutta viime kädessä kuuluminen johonkin yhteisöön pöntevoittaa tällaista dialogista lukemista. Deweyn puolesta asian on muotoillut Carey (1997, 314-5), joka kirjoittaa: "lehdistö, televisio, Internet eivät niinkään luo yhteisöjä, vaan enemmänkin muistuttavat meitä niistä yhteisöistä joihin toisaalla olemme primaareissa rituaaleissamme ja keskusteluissamme elimellisesti kytkeytyneet". Tässä mielessä keskustelu ja paikalliset yhteisöt ovat julkisoiden muodostus-

tuksen suhteen primaareja ja älykkyyden tärkein 'väline' (Dewey 1927, 219).

Yhtä kaikki, Schudson muistuttaa tärkeällä tavalla siitä, että julkisen keskustelun moninaisuuden ja elävyyden kannalta on oleellista myös se, millaisia massamittassa julkaistut tekstit ja tiedot ovat. Journalismin ja keskustelun suhdetta kehitettäessä ei kannatakaan tuhlaa hirveästi ruutia siihen, kumpi – julkison itsenäinen keskustelu vai journalismin tuotokset – ovat ensisijaisia. Mutta sen sijaan on hyvä kysyä, kuinka painopiste nyt asettuu? Yrittääkö journalismi muotoilla yhteisiä ongelmia erilaisten julkisoiden ääntä, sanastoja ja puhetapoja kuunnellen? Vai joutuvatko julkisoiden jäsenet – julkisuuteen tullessaan – muotoilemaan kokemuksiaan puhetavoin, jotka ovat heille vieraita?

Keskustelua kokeilemassa: budjettiraati Aamulehdessä

Syksyllä 1997 tamperelainen Aamulehti kokosi 12 tamperelaista keskustelemaan kaupungin tulevan vuoden (1998) talousarviosta. 'Budjettiraadiksi' nimetty ryhmä kokoontui kuudesti kertaa syyskuun lopun ja marraskuun puolivälin välillä keskustelemaan budjettiin ja sen tekoon liittyvistä kysymyksistä. Jäsenet olivat eri ikäisiä tamperelaisia, ja heidän koulutus- ja ammattitautansa oli vaihteleva.¹ Ryhmä kutsui joihinkin keskusteluihin vastaajiksi kaupungin virkamiehiä ja luottamushenkilöitä. Keskusteluille oli varattu aikaa ja niiden jatkuvuuden ajateltiin lisäävän keskustelijoiden toimintakykyä. Ryhmälle pyrittiin myös tarjoamaan sen pohdinnoissaan tarvitsemia tietoja. Aamulehti teki ryhmän istunnoista ja niissä esiintulleista aiheista juttuja samaan aikaan, kun budjettia käsiteltiin kaupungin virallisissa elimissä. Pähkinänkuoressa ilmaistuna raatikokeilun tarkoitus oli panna nostaa kansalaiskeskustelun luomiseen ja sen edellytyksiin ja katsoa, mitä oppia siitä journalismin kannalta olisi saatavissa.

Raadin keskustelut, niistä kirjoitetut jutut ja raatilaisten jälkikäteiset pohdinnat muodostavat rikkaan materiaalin.² Nostan tässä esiin viisi toisiinsa liittyvää kysymystä, jotka sisältävät julkiso-orientoituneen journalismin kannalta sekä lupauksia että pulmia.

- (i) Ryhmä halusi käydä arvokeskustelua. Mitä tästä pitäisi oppia tai ajatella?
- (ii) Miltä pohjalta ihmiset osallistuivat keskusteluun?
- (iii) Miten keskusteluja kehystänyt ajatus kaiken raadissa puhutun 'julkisuudesta' vaikutti?
- (iv) Millaisia juttuja keskusteluista saatiin aikaan?
- (v) Millä tavalla ryhmän jäsenenä toimiminen antoi ihmisille julkisen toiminnan tai puheen voimia?

(i) Arvot: ansa vai voimavara?

Heti alkuun kävi selväksi, että raatilaiset mielellään käänsivät konkreettiset puheenaiheet keskusteluksi arvoista. Monet sanoivat aluksi olevansa huonosti perillä kaupungin talouden todellisesta tilasta, mutta yhtä aikaa muotoutui jo kysymys: kuinka kaupungin talouden tilaa voisi arvioida puhetta arvoista?

- Onko kaupungin talous kuralla vai ei? Vastaushan riippuu siitä, suhteessa mihin arvoperustaan sitä katsotaan?
- Täytyykö Tampereen olla varakas kaupunki?
- Katsotaan päätösten suhdetta arvoihin!
- Kaupunginjohtajien kierrätys on arvojen aliarvioimista. (I istunto)

Vaikka ryhmään syntyi heti jännitteitä siitä, *mitkä* arvot olisivat kannatettavia ja kuinka ne pitäisi panna käytännössä toimeen, koko porukka tuntui alusta asti

Raati laittaisi arvot harkintaan

Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

BUDJETTIRAATIT
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

Valtuusto ei voi käyttää arvoja
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

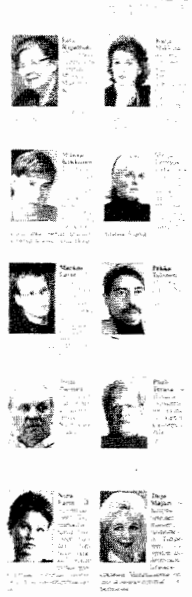
Arvoja ei voi käyttää
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

Kysy lisää kaupungin raha-asioista

Voit kysyä kysymyksiä kaupungin raha-asioista...

Budjettiraatit ovat tavallisia kaupunkilaisia

Budjettiraatit ovat tavallisia kaupunkilaisia...

Mitä sanottavaa kaupunkilaisilla on?

Arvoja ei voi käyttää
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

Arvoja ei voi käyttää
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

Arvoja ei voi käyttää
Kaupunkineuvoston valtuusto on päättänyt, että kaupungin hallintokunta ei voi käyttää valtuuston antamia arvoja...

Table with columns for dates (e.g., Ma 14, Ti 15, Ke 16) and corresponding news items or events.

jakavan käsityksen siitä, että arvot ja tosiasiat ovat tiukasti kytköksissä toisiinsa.

Puheen vetämisen arvojen tasolle voi nähdä yrityksenä tasoittoa tiedollisen pätevyuden puutetta, jota useimmat kokevat joutuessaan keskustelemaan monimutkaisista asioista. Vaikka emme tunne geeniteknologiaa, voimme osallistua sitä koskevaan julkiseen keskusteluun ammentamalla omista 'yleisinhimillisistä' näkemyksistämme, perusarvoistamme tai sen sellaisista. Raadin arvokeskusteluhalu voi siis pitää yrityksenä luoda tasa-arvoisempi keskustelusuhte niin ryhmän kesken kuin suhteessa oletettuun 'tietävään' poliittiseen eliittiin ja virkamieskuntaan. Tällä tavoin ryhmä pyrki määrittämään keskustelussa sallitut kvyyt tavalla, joka antoi sille itselleen toimintatilaa. Tällaisessa keskustelun kriteereiden haastamisessa yhtä aikaa keskusteluun osallistumisen kanssa piilee eräs julkison voimista ja mahdollisuuksista.

Kun keskustelu siirtyy arvoihin, se myös usein helposti abstrahoituu. Ajatellaan, että arvot ja niiden punninta ovat jotenkin riippumattomia yksittäisistä ta-

pauksista, joissa niitä sitten vain 'sovelletaan' tai että 'kunhan ensin päästään -puun näistä arvoista, sitten voidaan käydä käsiksi päätöksiin'. Arvokeskusteluun antautuessaan raati marginalisoikin itseään sikäli, että arvopunnintojen eteen voidaan kuitenkin aina asettaa tässä ja nyt ovat 'kovat faktat'. Jälkeenpäin monet raatilaiset jälkihaastattelussa kokivatkin, että sittenkään he eivät saaneet tarpeeksi tietoa oman keskustelunsa ja pohdintansa taustaksi. Se että raatilaisten keskinäinen valmentautuminen asiantuntijoiden kohtaamiseen tapahtui melko lailla arvojen sfäärissä, vaikuttikin joskus konkreettisesti kohtaamisten sujumiseen. Esimerkiksi käy sananvaihto erään raatilaisten ja kaupungin budjettiasiantuntijan kanssa. Raatilaisten kysyttyä, eikö ole vaaraa, että jotkut sosiaaliset investoinnit (esimerkiksi päiväkotien sijoittaminen) eivät onnistu näyttämään hyötyään ja tärkeyttään budjetin luomassa kovien lukujen kuvauskehityksessä, budjetti-päällikkö vastasi:

Aina mulle tullaan sanomaan, että tällaista ja tällaista pitäisi tehdä, ja sitten mää kysyn että mihin mää voin niinkun sen tänne [budjetin numeroihin] konkreettisenä laittaa, sanotaan, että 'se tulee sitten tulevaisuudessa ja se tarkoittaa että menot kasvaa silloin vähemmän'. (II istunto)

Kun raatilainen sitten sanoi, että kaiken täytyy siis tuottaa tavoilla, jotka näkyvät budjetissa, palkitsi virkamies raatilaisten sanomalla (tämän puheenvuoron päälle):

Nyt puhut ihan oikein, mutta mitä hyötyä ne tuottavat, päiväkodit, hallit ja muut? (II istunto)

Kannattaa panna merkille, että raatilaiset penäsivät nimenomaan sellaista keskustelua, jossa markat ja arvot kytkettäisiin toisiinsa. Ja sitkeästä pitäytymisestä tähän ajatukseen nousivat myös monet lehteen menneiden juttujen kiinnostavimmat kysymykset. Miksi vapaa-ajan rakentamiseen pannaan Tampereella niin paljon rahaa (miksei rakenneta enemmän vuokra-asuntoja?). Miksi vanhustenhoitossa päivittäinen perushoito kärsii säästöistä, mutta erikoissairaanhoidossa käyttää rahaa usein säästelemättä? Onko solidaarista ajatella, että kaupunki säästää henkilömenoista (työntekijöiden työpaine kasvaa)?

Tässä on haaste myös journalismin ideologialle, jossa arvot ja tosiasiat erotetaan toisistaan usein näennäisen siististi (ks. esim. Ettema & Glasser 1998). Julkiso-orientoituneen journalismin kannalta on tärkeää panna merkille, että 'arvot' ovat tärkeä julkisen keskustelun resurssi, ja se, että jos arvokeskustelun annetaan eristäytyä (seminaareihin, omiin juttutyyppeihinsä) se samalla sulkeistaa itsensä konkreettisen vaikuttamisen ulkopuolelle.

(ii) Itse määritellyjä kompetensseja?

Ajatuksia herätti toiseksi tapa, jolla raadin osallistujat näyttivät tuntevan itsensä päteviksi puhumaan esillä olleista aiheista. Ihmiset tulivat sisään ryhmän keskusteluihin monenlaisissa rooleissa, 'kertomalla itsensä' eri tavoin. Nostaessaan esiin seikkoja, perusteluja tms. he pitkälti tuottivat oman pätevytensä vetoamalla siihen tarinaan tai kuvaan itsestään, jonka he olivat luoneet.

Osa ryhmäläisistä esitti itsensä henkilökohtaisen tarinan kautta; he halusivat vedota omiin henkilökohtaisiin kokemuksiinsa, kuten siihen, millaista oli 'heidän nuoruudessaan'. Osa puolestaan vetosi ammatilliseen osaamiseensa ja sen tuomaan kokemukseen. Osalle raatilaisuus oli jonkin ihmisryhmän edustamista (työläiset, eläkeläiset tms.) Ryhmään mahtui myös pari muita aktiivisemmin itse ryhmän toiminnasta kiinnostunutta, jotka tuntuivat olevan innostuneita ryhmästä sen vaikuttavuuden kannalta (miten hyvin ryhmä toimi, eteni, jne.).Tavallaan

osallistujat siis itse loivat oman keskustelunsa sääntöjä ja periaatteita. He määrittelivät toistensa kompetensseja ja laajensivat itse sitä, millaisista kokemuksista kansalaisuus voi koostua. Ryhmä myös hyväksyi hyvinkin erilaiset tontit ja identiteetit eri ihmisten puheen pohjaksi.

Kiinnostavammaksi nämä itse luodut roolit käyvät kuitenkin vasta jos ne rikastuttavat konkreettisesti julkista keskustelua. Tältä kannalta radin keskustelut olivat sekä lupaavia että osin pettymys.

Lupaus tuli esiin kokemusten kirjon raatiin tuomassa potentiaalisissa. Ryhmän ammattilaiset (opettaja ja sairaanhoitaja) toimivat tärkeänä resurssina omien alojensa kysymysten muotoilemisessa ja 'virallisen' logiikan murtajina. Sairaanhoidajan kokemus pani ryhmän penäämään vanhustenhuollon säästöjen kohtuullisuutta, ja kokeneen opettajan näkemykset tukiovetuksen vähentämisen seurauksesta vahvistivat ryhmälle 'todeksi' sellaisia seikkoja, joita ei valmistelijoiden numeroista nähnyt. Edustavuuteen enemmän sitoutunut jäsen muistutti usein työttömien tuttaviansa huomauttelevan siitä, ettei työttömyyteen oltu vielä tarpeeksi puututtu ryhmässä. Se, kuinka kankeasti nämä kokemukset kääntyivät julkisiksi keskusteluaihelmiksi lehden luomassa julkisuudessa, ei tietenkään ole ryhmäläisten vika.

Roolien luomat ongelmat olivat myös ilmeisiä. Kaikki roolit eivät näyttäneet tuovat yhtä lailla puhetilaa. Puheenvuorojen määrän suhteen ryhmä jakaantui kolmeen joukkoon. Hallitsevat puhujat nostivat esiin kysymyksiä ja ottivat kantaa kaikkeen, mistä puhuttiin. Näitä himokeskustelijoita oli kolme. Toisen ryhmän muodostivat tietyillä aihe-alueilla aktiiviset. Heidän kommenttinsa koskivat useimmiten teemoja, joista heillä oli omia kokemuksia (koulutusta, terveydenhuoltoa, työttömyyttä tms.). Tämä alaryhmä osallistui tosin muuhunkin keskusteluun, mutta reaktiivisemmin. Tällaisia virkeitä keskustelijoita ryhmässä oli kuusi. Kolmannen ryhmän muodostavat hiljaiset keskustelijat, joiden puheenvuorot olivat selvästi enemmän pyydettyjä (joko puheenjohtajan tai toimittajan kysymiä) kuin selkeitä aloitteita tai edes reaktioita muun ryhmän keskusteluun. Näitä hiljaisia oli kolme.

Jälkikäteen kiinnostavaa on, että himokeskustelijat tulivat keskusteluun muita vähemmän tietyn ryhmän edustajina. Yksi heistä oli voimakkaasti sitoutunut uudenlaisen kansalaistoiminnan ajatukseen ja korosti oppineensa itse ryhmän työskentelystä paljon. Toinen puolestaan näki edustavansa eräällä tavalla 'uutta' ajattelua, jossa kaupungin johtaminen yrityksen tapaan oli tärkeä ajatus. Kuudesta virkeestä keskustelijoista neljä esitti itsensä ryhmässä paitsi kansalaisina yleensä, myös jonkun tietyn ryhmän edustajina. Tämä sitoutuminen tiettyyn edustavuuteen (kouluasiat, sairaanhoito, yrittäjäyys, tms.) antoi ryhmäläisille selvästi itsevarmuutta, halua ja velvollisuudentuntoa puuttua näitä teemoja koskettaviin keskusteluihin. Määrällisesti vähäisemmästä osallistumisestaan huolimatta he itse kokivat olleensa joukon aktiivisten joukossa ja saaneensa oman näkemyksensä esiin paitsi ryhmässä, myös julkaistuissa lehtijutuissa.

Myös ryhmän hiljaisissa jäsenissä oli sellaisia, jotka kokivat olevansa ennen muuta jonkin ryhmän edustajia. Syyt heidän hiljaisuuteensa ovat hiukan monimutkaisempia. Ensiksi, ryhmän hiljaiset kokivat, että joukko oli liian suuri. Ryhmän vanhin osallistuja kuvasi asiaa palautehaastattelussa näin:

... kun meit oli paljon ja...oletan, että olin liiankin hiljaa siellä...kun en taas, mutta kun olin tehnyt sen selväksi, että nämä asiat ovat minun sydäntäni lähellä... siellä oli määrättyjä ihmisiä, jotka pystyivät puhumaan... (palaute)

Toiseksi, ryhmän hiljaiset kokivat, että samanmielisten (samaa ryhmää edustavien) mukanaolo ja 'tuki' olisi kenties luonut heille enemmän puhetilaa. Ryhmän nuorin osallistuja muotoili asiaa näin:

... jos siel olis ollut enemmän mun ikäisiä, niin olis varmaan ollu itte helpompi osallistua siihen ja muista silloin viimeisellä kerralla... ja se kääntyi se keskustelu niinku koulujuttuihin tai sillain niin kyl mä huomasin, et mää heti innostuin tai sillai koska ne oli sellaisia juttuja joissa on itte ollut mukana ja tietää niistä ja oli niinku paljon helpompi puhua sellaisista asioista.

– tavallaan mua harmitti, kun olin juuri sellaisessa välitilassa, että tota ei niinku ollu missään koulussa tai et olis ollu helpompi, jos olis ollu jo jossain opiskele-
massa niin sitten olis edustanut taas jotain sellaista tiukkaa kategoriaa. (palaute)

Edustavan roolin yhdistyminen kokemukseen vähemmistöön kuulumisesta tuntui siis vaikeuttavan keskusteluun osallistumista. Osallistujille tuli tunne, että tarvitsisivat jonkun tuekseen mukaan ryhmään 'vahvistamaan' kokemustaan. Julkiso-orientoituneen journalismin kannalta tämä pulma on ainakin kahdenlainen. Yhtäältä pitäisi onnistua tukemaan tällaisia ääniä ja identiteettejä ja tehdä niille tilaa edustaa itseään. Mutta toisaalta kysymyksen voi asettaa myös toisin: eikö juuri ajatus 'edustavuudesta' ole se, mikä aiheuttaa tämän vaikenemiskierrettä muistuttavan syrjäyttävän logiikan.

(iii) Julkinen kehys: motiivi ja mykkyuden lähde.

Puhe ryhmässä kehystyi koko ajan sillä ajatuksella, että paikalla oli myös toimittaja ja hänen kauttaan linkki 'julkisuuteen'. Julkisuuden kokemus toi mukanaan kahdenlaista vastuuta keskustelijoiden puheeseen. Yhtäältä julkisuuden paine näytti vaikuttavan jäsenten eräänlaisen sovittelunhaluun: omia kantoja yritettiin tulkata yhteiselle kielelle, ilmaisuja muotoiltiin ehkä maltillisemmin kuin muissa yhteyksissä. Monet keskustelijoista myös arvioivat jälkihaastattelussa, että heidän omat käsityksensä joistakin käsiteltävinä olleista asioista olivat keskustelujen kuluessa muuttuneet.

ehkä se [konsensus] liittyi tavallaan siihenkin, että rupes kiinnittämään enemmän huomiota siihen, mitä toinen tarkoitti eikä siihen, mitä se sano, kun luuli ymmärtävänsä mitä se tarkoitti, siis (...)

sai semmoisia vaikutelmia niistä ihmisistä, että jotenkin oppi ymmärtämään miksi ne ajatteli jostain näkökulmasta asioita ja ehkä osittain oppi ennustamaankin että, todennäköisesti sen kanta on tohon suuntaan. Kyllä sen huomaa, että ensivaikutelma ei pidä oikein koskaan. (palaute)

Keskustelijoiden sitoutuminen ryhmän toimintaan johti siihen, että heidän kantansa artikuloituivat eri tavalla kuin ne olisivat tulleet tulisivat esiin omanmielisten ryhmässä tai yksin. Ryhmän kokoaminen ja keskusteluttaminen oli siis sellaisen todellisuuden (ja 'mielipiteiden') tuottamista, jota ei kenties ennen ryhmää tai sen ulkopuolella ollut olemassa. Keskustelussa lomittuivat toisiinsa erityisellä tavalla toisten ihmisten konkreettinen läsnäolo ja tuntemus tai idea 'suuren yleisön läsnäolosta'.

Toisaalta julkisuuden paine tuntui siinä, että ihmiset kokivat asiakseen tuoda keskusteluun omia kantojaan – tai niitä kantoja, joita heidän itse itselleen ottamat mantaadit edellyttivät. Hyvän esimerkin tämän vaikutuksesta ihmisten keskusteluun saa seuraavasta tuokiosta, jossa raatilainen 1 (R1) selittää juuri omaa käsitystään vanhustenhuollon pulmista, kun samaan aikaan raatilainen 2 (R2) yrittää pitää huolta siitä, että hänelle tärkeä työttömyys nousee riittävästi esiin.

R1: että toisessa paikassa on [vanhuksille] on kaksi vaippaa laittaa ihmisille ja toisessa ei olla köyhiä eikä kipeitä että tätä niinku...

R2: ..entäs... (puhuu edellisen päälle)

R1:...mutta lääkärit ei omista vaippateollisuutta mutta ne omistaa näitä tutkimuslaitoksia (naurahten)...

R2: ...tommonen kanssa...

R1: ...joo ja sitten kun kysyy...

R2: tosta ansiosidonnaisesta kun putoo tonne perusturvalle, -.. sielläkin joutuu sosiaaliluukulle, et miten Tampere pystyy hoitaa nää tulevaisuuden....

Raartilainen 2:n väliintulossa nähdä sen, miten tietoisuus keskustelun julkisuudesta tuottaa voimia, joka auttaa vähät välittämään keskustelun tietyistä 'siviilisoituneista' muodoista. Keskustelun julkisuus voi siis olla myös pontevoittava tekijä: saa sanotuksi kun on painetta ja pakko. Tuokiossa tekee itseään tiettäväksi se, että kyseessä ei ole sen paremmin jutusteleva harmiton ja kiva kohtaaminen kuin pelisääntöjen vapaaksi ja tasa-arvoiseksi tekemä kenttä. Kannattaa myös mainita, että tilanteesta ei seurannut ryhmässä minkäänlaista konfliktia: molemmista aiheista tehtiin juttua.

Julkisuuden vaikutuksia arvioidessa kannattaa muistuttaa uudelleen puheenvuorojen ja puhetilän epätasaisesta jakautumisesta. Voi hyvin olla, että juuri julkisuuden läsnäolon aiheuttaman epävarmuus ja pelko sai osan porukasta pysymään suhteellisen hiljaa. Tältä kannalta se, että keskustelua hallitsivat keski-ikäiset ja aktiiviset kansalaiset on sekä merkillepantavaa että huolestuttavaa. Voi myös epäillä, että tietoisuus puheiden menosta lehteen toi paitsi konsensushalua myös paineita sopeuttaa puhetta oletettuun arkijärkeen tai asiantuntijoiden artikuloimaan viralliseen totuuteen. Esimerkiksi kun budjettipäällikkö yllä esitteli kaupungin talouden kuin yrityksen, ryhmä koko lailla hyväksyi tämän 'arkijärkisen' näkemyksen. Konsensuksen ja arkijärjen sosiaalista mielikuvitusta rajaava efekti tulee ilmi seuraavassa palautehaastattelun kommentissa. En osaisi itse paremmin tiivistää raadin keskustelujen potentiaaleja ja pulmia:

...kävi vähän niin, että aluksi me oltiin monista asioista aika eri mieltä, mutta sitten ruvettiin olemaan entistä enemmän samaa mieltä, että se on aika konsensushakuinen tollanen ryhmä...Ryhmädynamiikka on yksi syy, ja toinen tekijä on se, että alkaa näkemään niitä realiteetteja, tai niin sanottuja realiteettaja...syntyy käsitys siitä, että mikä on mahdollista ja mikä ei ole, mikä ei välttämättä niinku, totta kai se on niinkun totta, koska se syntyy siinä porukassa, mut ei se välttämättä pidä yhtä todellisuuden kanssa siinä mielessä, että voi olla että joku muukin olis mahdollista. (...) Voi olla että osaltaan niiden esitelmien kautta mitä me kuultiin niistä asioista niin se alko näyttäytyä sellaiselta, se kaupungin budjetti sellaiselta aika lukkoonlyödyltä hommalta, mikä pitääkin aika lailla paikkansa, mutta joka voi olla että pitääkin vähemmän paikkansa kun me luultiin. Tavallaan jotenkin ton tyyppisissä keskusteluissa vois olla hyvä että joo, tulis sitä tietoa...mutta koko ajan kuitenkin pitäis säilyttää käsitys siitä, että oikeesti on olemassa vaihtoehtoja, ja oikeesti voi tehdä jotain muutakin, vaikka pistää koko budjetin uusiksi tai jotain. (palaute)

(iv) Jutut: puuttuvat genret?

Juttujen kirjoittaminen raadin keskusteluista oli vaikeaa. Tähän on pitkä liuta syitä, joista tärkeimmältä tuntuu se, ettei (lehti)journalismi nykyisellään tunne sellaista genreä tai juttutyyppiä, jossa keskustelusta kirjoittamisen taidot olisivat jaostuneet erityisen pitkälle.

Raati juttujen *sisällöt* jäsenyivät yleensä yhden keskustelussa esiin nousseen suuremman teeman ympärille. Osin teemat kiteytyivät sen mukaan, millaisia vierraita raati oli halunnut kutsua kuultavakseen. Karkeasti sanoen aiheet olivat: arvokeskustelun tarve, vanhustenhuollon ongelmat, mistä säästää, koulutusmenojen säästön ongelmat, työttömyys ja sen hoito ja budjetin loppuarvio. Etenkin vanhustenhuoltoa, työttömyyttä ja koulutusta koskevista kysymyksistä ryhmällä oli omaa asiantuntemusta, mikä tuli esiin näistä teemoista kirjoitetuissa ju-

tuissa. Näin sisältöjen valikoitumisessa heijastuivat ne roolit, joita raatilaiset kokeuksensa turvin ottivat. Raadin halua arvokeskusteluun taas heijastavat enemmän jutut, joissa pyrittiin kyseenalaistamaan eri asiakysymysten rajoja ja koko valitsevaa budjettilogiikkaa. Vaikeampaa tuntui olevan saada aikaan juttuja jälkimmäisistä teemoista.

Juttujen teema vastasivat kiinnostavalla tavalla niitä rooleja ja kompetensseja, jotka tuntuivat antavan ihmisille pontta avata suunsa itse raadin keskusteluissa. Juttuja arvioidessa näyttää kuitenkin siltä, että journalistinen esitystapa oli enemmän omiaan nostamaan esiin sellaisia keskustelussa nousseita haasteita, jotka liittyivät journalismille jotenkin tutulla tavalla kategorisoituihin pätevyysalueisiin, siis tiettyihin sisältöihin tai teemoihin.

Oma ongelmansa juttujen kirjoittamisessa on ja oli, kuinka raadin esiin nostamia teemoja olisi pitänyt pitää paikallisessa julkisuudessa yllä. Pyrkimyksessä viädä kysymyksiä eteenpäin ja käynnistää niiden pohjalta jonkinlaisia julkisia prosesseja tulivat – ainakin tällä kertaa – eteen hankkeen toteuttajien voimien ja mielikuvituksen rajat.

Kokonaan oma pulmansa on se, millä tavalla tällaisista järjestetyistä kansalaiskeskusteluista voidaan tai pitäisi tehdä juttuja. Nykyisellään (lehti)journalismia hallitsevat juttutyytit eivät tarjoa kovin joustavaa mallia tälle. Budjettiraadin kustakin istunnosta tehtiin pääsääntöisesti yksi juttu, jonka juonen toimittaja valikoi ja loi itse. Raatilaiset saivat lukea, tarkistaa ja muokata juttua ennen sen julkaisemista. Pääjutun kylkeen taitettiin usein jotain muita aineksia (palautemahdollisuudesta kertovia laatikoita, silloin tällöin pieni kainalojuttu, raadin keskusteluita poimittuja sitaatteja tms.)

Kirjoittamisen suurin pulma oli, että lehtijuttu veti pienen osan 2-3 -tuntisen keskustelun aineksista. Valikointi ja tiivistämisen tarve tyypistivät jo sinällään keskustelua sen matkalla suurempaan julkisuuteen. Kiinnostavampi ongelma syntyi kuitenkin keskustelun ja kirjoitetun jutun luonteiden jännitteisyydestä. Tekstissä oli lähes mahdotonta luoda reilua kuvaa siitä, millaisessa kontekstissa raatilaisten esittämät ajatukset olivat nousseet esiin. Niinpä raatilaisten panos näyttää niissä välillä katkonaiselta ja irralliselta. Hyvässä keskustelussa ihmisen puheenvuoro kontekstoituu jollain tavalla suhteessa siihen henkeen, joka keskustelua kehystää. Budjettiraadin keskusteluissa kärjekkäätkin huomiot asettuivat aika ymmärtävään ja luottavaiseen kokonaisuuteen. Lehteen päästessään nämä samat sanat kontekstoituvat toisin: niistä tuli helposti eräänlaista esiintymistä, ne alkoivat maistua performansilta. Pulman tunnustivat myös raatilaiset itse.

– oli hirmu hyviä keskusteluja ja ihmiset käytti hirmu hyviä puheenvuoroja ja kun se lehden palstatila on rajallinen ja sitten kun se tiivistetään muutamaani lauseisiin niin se on valitettavaa miten vähän siitä asiasta vaikka sen tekee hyvinkin sen jutun niin siihen kokonaisantiin nähden niin se on (...) valitettavan vaatimaton se lopputulos. (...) Se mitä kirjoitettiin, oli hyvin tiivistetty niiden asioiden osalta jotka siinä tuotiin esiin...mutta kokonaisuutena vähäinen. (...) Muutaman lauseen sitaatti ei ole hyvä, siinä voi tulla juuri tämä että taas sää ESIINNYIT lehdessä vaikka jos se muutamalla lauseellakin... Ehkä jonkun tollasen henkilöhaastattelun kautta saadaan keskeisistä asioista paremmin sellainen syvempi keskustelu tai syvempi kuva.

Juttujen kirjoittaminen osoittautui vaikeaksi myös sikäli, että ne viritettiin osin tietoisesti kuvaamaan 'raadin kokonaisuuden' kantaa. Osin tämä johtui siitä, että raadilla oli taipumusta etsiä yhteistä kantaa asioihin. Toisaalta kyse oli tietoisesta kokeiluideasta: voisiko raatia kuunnelle kokonaisuutena, ja miettiä, millaisia kantoja ihmiset yhdessä saavat kehittyä, ja näin siirtää syrjään perinteisempää edus-

tuksellista logiikkaa? Mutta kun tarkoitus oli kirjoittaa ryhmän keskusteluista, eikä niinkään yksittäisten ihmisten puheenvuoroista, ajaututtiin jutuissa usein puhumaan 'raadin mielestä' -puhetavalla, mikä ehkä suotta tasasi ja peitti näkyvistä kiinnostavia jännitteitä. Myös raatilaiset olisivat antaneet ryhmän sisäisille jännitteille enemmän tilaa.

Näit lehtijuttuja ja et yleensäkin kun lehdestä lukee niin tuntuu et on hirveen tapapäistä tekstiä. Et ollaan hirveen yhtä mieltä ja et totta kai asioita pyritään ki-
teyttämään tai jonku viesti pyritään saamaan selkeeksi niin tottahan toki niin siel-
silloin pistetään kaikki yhteen blokkiin sillä tavalla.

K: olisko ne jutut sitte voinu sun mielestä olla vähän rososempia?

Mikä ettei koska jokainen nää tekstissä olevat maininnat on meidän itsemme tai et kenen suuhun mitään on laitettu niin tota se on kysytty meiltä luvalla, niin et mikä ettei jos mä olen ollu täysin eri mieltä jostain asiasta ja se on oikein hehku-
nu siellä yhtenä virtana se keskustelu niin tota miksei sitä voi laittaa jos mä itse
annan siihen luvan. (palaute)

Keskustelun raportoimista ajatellen tuntuu siltä, että olisi syytä kehittää sel-
laista juttutyyppiä, jossa jonkun keskustelun draamallinen tihentymä voitaisiin
kontekstoida, mutta esittää suhteellisen 'autenttisesti'. Toinen kysymys on se, mi-
ten raadin pohdintaa olisi pitänyt pilkkoa useammin ilmestyviin juttuihin tai kuin-
ka sitä olisi pitänyt käyttää kokonaan keskustelukonteksin ja sen kuvaamisen hyl-
käävien juttujen pohjana.

Keskustelijat itse arvioivat juttuja jälkihaastatteluissa varsin positiivisesti. Osin
tämän voi tulkita johtuvan lojaalisuudesta jutut kirjoittanutta toimittajaa koh-
taan. Lähes kolmen kuukauden työrupeaman aikana toimittajan ja raatilaisten
välille syntyi hyvin toimiva ja luottamuksellinen suhde, joka sinällään oli yksi ko-
keilun saavutuksia ja tämäntapaisen toiminnan onnistumisen edellytys. Toisaalta
yksi osallistujista yksi esitti selvää kritiikkiä ryhmää ja sen vetäjiä kohtaan. Hänen
käsityksensä mukaan jutut (ja osin myös ryhmän valikoimat teemat) painottivat
liiaksi tiettyjä teemoja ja kantoja.

Siellä painottu kyllä nää sosiaalisen puolen kaikki nää asiat tossa kirjoittelussa
sitte hirveesti, elikkä ihan me kaikki olisimme olleet sitä mieltää. Mä olin selväs-
ti kyllä niinku monessa asiassa eri mieltä (...). Mulle tuli sellainen mielikuva että
sieltä haluttiin vaan poimia tietyt asiat, ei siellä tullut sitä, jos sää olit eri mieltä
kenties, ei ne sun asiat tullu koskaan esiin, sen mä koin. (palaute)

Suurin osa raatilaisista oli saanut lähipiiristään paljon palautetta, heiltä oli
udeltu muun muassa sitä, miten he olivat päässeet mukaan juttukokeiluun. Pa-
lautetta oli tullut myös puolitutuilta ja tuntemattomilta niin pullakaupassa kuin
myöhemmin raadin päätyttyä lenkkipolulla ja muualla. Sisällöllinen palaute tun-
tui jääneen harvinaisemmaksi. Raatilaisesiintymiselle paineita luonut sosiaalinen
verkko oli aistittavissa selvimmin niiden kohdalla, jotka olivat tehneet jollain ta-
valla edustuksellisen toimintatilan raadin keskustelujen sisälle.

(v) Ryhmä voimanlähteenä: kenelle ja kuinka?

Budjettiraatiin osallistuminen teetti melkoisesti työtä. Raatilaiset valmistautui-
vat istuntoihin tutustumalla heille toimitettuun taustamateriaaliin ja keskuste-
lemalla tuttaviansa kanssa. Istunnot veivät oman aikansa. Jutut kirjoittaneelle toi-
mittajalle hanke oli myös tavallista työläämpi: istuntojen etukäteissuunnittelu,
asiantuntijavieraiden etsintä ja ylipuhuminen, istuntojen purkaminen nauhalta ja
juttujen tarkistuttaminen raatilaisilla lisäsivät itse juttujen muotoilutyön mutkik-
kuuden tuomaa työmäärää. Myös mukana olleille tutkijoille syksyn rutistus oli uu-

vuttava urakka: kahvilakeskustelujen sijaan käytiin raadin kanssa keskusteluja todellisista poliittisista aiheista, tutkijat ja toimittaja arvioivat raadin edistymistä omista palavereistaan ja juttujen kirjoittamista mietittiin yhdessä. Kukaan ei ollut varma, mitä milloinkin olisi pitänyt tehdä.

Vaikka raati vei aikaa ja voimia, raatilaiset myös antoivat toisilleen – ja journalistille – resurssia, joita ilman olisi muuten jääty. Näitä voimia voi nähdä ainakin kahdella tavalla, yhtäältä eräänlaisena *julkisena mielihyvänä* ja toisaalta konkreettisena *kykyä saada julkisuuteen omia kysymyksiä* ja jäsenyyksiä.

Julkisen mielihyvän tuntui selvästi siinä innossa, jolla useimmat raatilaiset olivat mukana työskentelyssä. Monet istunnot venyivät suunniteltua pidemmiksi, kun keskustelusta, vieraiden tenttaamisesta ja heidän sanojensa arvioimisesta ei tahoton tullut loppua. Palautehaastatteluissa – puoli vuotta raadin päättymisestä – monet muistelivat raatia edelleen innostuneesti.

Se oli aika jännää varsinkin kun ei tienny aina ihan tarkkaan. Mehän nähtiin ne esiversiot ja siitä näki sen minkälainen juttu siitä tulee mut siitä oli mukava että kun luki sitä noin niin 'oho!' oliko toi mun lauseeni todella noin hyvä et se nyt pääsee lehteen sanasta sanaan. Se teki aika yllättävän sellaisen tunnelman niinku että hei mut on huomattu ja että mul on mielipide ja että pääsee sanomaan sen niinku arvokkaassa mediassa, et sen lukee niinku jopa ne päättäjät ja että jaa et meistä sanottiin tommosia. Se oli mun mielestä niinku hieno tunne... (palaute)

Ajattelin etukäteen että, voi ei onko sinne pakko laittaa valokuvakin, mutta kylä sitten itse asiassa taisin ainakin sen ihan ekan niin jutun säilyttääkin, että oli se ihan kiva. Ja olin kyllä sillai aika hämmästynyt että kun just että kun mä kävin vielä tossa maaliskuussa ton reaalinkin kirjoittamassa uudestaan niin vielä jotkut opettajatkin muisti siitä sanoa, vaikka siitä oli niin paljon aikaa että varmaan kuitenkin jäänyt mieleen jollekin. (palaute)

Raati- ja mielihyvän kokemuksissa on kyse nautinnosta, jota ei yksin eikä yksityisessä toiminnassa voi hevin saavuttaa. Tuntemusta ei pidä yliarvioida, mutta se osoittaa, kuinka julkiset, heterogeeniset ja ratkaisuoitoituneetkin keskustelut – tai kenties juuri ne – voivat ammentaa aivan omanlaisesta voimavaraista.

Konkreettisemmin kokeilun osallistajat pontevoittivat toisiaan raadin työskentelyn aikana rohkaisemalla ihmisiä tuomaan esiin omaa kokemustaan ja asiantuntemustaan. Parhaan esimerkin tästä tarjoaa juttu vanhusten terveydenhuollon ongelmista. Jutun keskeisin kysymys – miksi vanhusten perushoidon tasosta tingitään erikoissairaanhoidon rinnalla? – kyti ryhmässä lähes alusta asti. Yhteisten keskustelujen jälkeen eräs alalla työskentelevä ryhmän jäsen rohkaistui lopulta nostamaan asian esille istunnossa, jonka vieraana oli sosiaali- ja terveyslautakunnan puheenjohtaja. Lehteen mennyt juttu alkoi näin:

Erikoissairaanhoitaja Merja Lehmusvirta tietää koskettelevansa kepillä jäätä, kun hän sanoo, että Tampereen vanhustenhuollon painopiste on osittain hakoteillä. Siitä huolimatta Lehmusvirta huomauttaa että ihmisten ihmisarvo kärsii, kun lähihoito puuttuu.

Lehmusvirta kertoo esimerkin: Kroonikkovanhusten hoitajalla saattaa olla neljä tai viisi huoneellista vanhuksia syötettävänä, potilaiden vaipat vaihdetaan kahdesti päivässä. Samanaikaisesti näitä elämänsä ehtopuolella olevia vanhuksia kuljetetaan kalliista laitehoidosta toiseen.

Miksi näin on, sitä Lehmusvirta ei ymmärrä.

- Minä en haluaisi kuolla dialyysihoitoon 90-vuotiaana. (AL 12.10.1997)

Jutun merkitystä voi valaista kahdella tavalla. Ensiksikin, raati tarjosi eräänlaisen kehyksen tai julkisen tekosyy (taustatarinan), jonka varaan juttu saattoi rakentua. Vain hiukan liioitteleamalla voi sanoa, että raati muodosti sekä mielipiteen kiteytymisen ja kehittymisen että sen esittämisen mahdollistavan kontekstin. Raati antoi tukea niin kysymyksen muotoilijalle kuin sen lehteen kirjanneelle toimittajalle. Toiseksi raati ja sen toimintaan sitoutunut toimittaja olivat avainasemassa siinä, että kyseinen raadin jäsen lopulta rohkaistui nostamaan tämän aiheen omista nimissään ja julkisesti esiin. Näin raatilainen muisteli jutun muokkaamisen prosessia.

(tarkistamisesta) ... täytyy sanoa, että mulla oli niin että hetken aikaa mietin että niin miten tätä muutettais että menis sillai niin (...) Joo mä olin oikein tyytyväinen. Hän [toimittaja] kaikella tapaa jaksoi että mää monta kertaa soitinkin hänelle että sitä ja sitä kohtaa muutetaan (...) Mä monta kertaa vaivasin sitä Leilaa [toimittaja] ja mietin ja soitin ja hän aina jaksoi ottaa mut (...) ja lukee sitä uudelleen ja uudelleen sitä tekstiä (...) että kun mä menin sillai mielestäni liian pitkälle niissä että ja liian suorasukaisesti kerroin, niin siinä tilanteessa kauheen hyvin Leila korjaili sitä ja otti mun ja jaksoi. Mä ajattelin että jossain vaiheessa sano että lakkaa nyt muija siellä valittamasta että teksti on näin ja hän on sen näin kirjoittanu. Niin sellaista ei tullut, mulle tuli siitä tosi kiva tunne.

... ja sitten me vähän niinku yhdessäkin siellä (työpaikalla), että kun siellä meidän osastonhoitaja ja päivystävä lääkäri ja mitä meillä oli meitä tyttöjäkin siellä niin mietittiin sitä, ja hän oli niin innostunut tai siis Leila että hän toteutti ne toiveet lääkäritkin, joita arvostelin, sanoivat, että kun kerran pääsit sanomaan, niin olisit sanonut enemmän. Muuta ei ne olis omalla nimellä sanonut..

Sitaatti kertoo siitä, miten yhteiskunnallisen keskustelun monipuolistaminen ja sen puheoikeuksien laajentaminen eivät ole yksinomaan 'yksilöllisiä' kysymyksiä. Laitostuneiden roolien, niihin liittyvien pätevyyksien ja puheoikeuksien rajojen koettelussa ryhmän jäsenten keskinäinen tuki, jäsenen kyky mieltää itsensä julkiseksi toimijaksi ja toimittajan asettuminen jäsenen julkisen puheen resurssiksi olivat tärkeitä. Se kertoo myös siitä, että raadin keskustelujen ja niistä kirjoitetujen juttujen 'takana' tai 'pohjalla' ei ollut erityisiä 'samanseuraisten jutusteluja' tai muita helppoja arkisen keskustelun muotoja, vaan itsessään jännitteisiä, potentiaalisesti julkisia ja julkisuuden kannalta potentiaalisia kohtaamisia.

Matkaeväitä keskustelun tielle

Deweyn metodisten ideoiden pohdinta ehdottaa niin journalismille kuin sen tutkimukselle kääntymistä keskustelun tielle. Mutta millaista oppia julkiso-orientuneelle journalismille selostetuista ajatuskokeista ja konkreettisista pyristelyistä oikein kertyi? Pari vuotta kokeilun jälkeen omasta muistikirjastani löytyvät seuraavat läksyt, joiden varassa seuraavissa hankkeissa koetetaan oppia lisää.

1. Keskustelun idean julkista – tai demokraattista – arvoa ei voi arvioida vain ideana. On kokeiltava ja löydettävä käytännössä niitä kohtia, joissa journalismin nykyiset konventiot ja oletukset ovat elävemmän keskustelun tiellä. Vain konkreettisissa tapauksissa voidaan arvioida, milloin ja missä määrin journalismi voi tai sen pitää ajatella uudelleen suhdettaan keskusteleviin ja toimiviin kansalaisiin. Budjettiraadin kokemukset näyttävät ihmisten omakohtaiset sitoumukset, kokemukset ja intressit arvokkaaksi voimavaraksi, jota ei kannata sulkeistaa julkisuuden tai 'oikean' julkisen keskustelun ulkopuolelle. Julkiso itse asiassa syntyy, elää ja kehittyy monin tavoin intresseistä. Ja jos journalismi haluaa elää julkisoiden va-

rassa, journalismin pitäisi oppia avautumaan julkisoiden moniäänisyydelle ja oppia ruokkimaan niitä. Vain koettelemalla julkista keskustelua koskevia ennakkoluulojamme käytännössä voimme oppia, millainen metodi keskustelu journalismin käytössä voi olla tai millaisia mahdollisuuksia se journalismille tarjoaa.

2. Keskustelusta nousevan journalismin pulmat eivät näytä niinkään piilevän keskustelevien kansalaisten taidoissa kuin journalismin kyvyissä kuunnella ja viädä keskustelua eteenpäin. Vaikka budjettiraadin kaltainen kokeilu voi toimituksen työaikabudjetissa näyttää aluksi hurjalta panostukselta, kyseessä on sittenkin pikkusijoitus kansalaiskeskustelun tuottamiseen ja näkyväksi tekemiseen. Kun tällaisten keskustelujen järjestämisen vaivaa vertaa siihen massiiviseen tuotantotukeen, jolla viralliset asiantuntija- ja muut koneistot pönkittävät tuottamansa yhteiskunnallisen tiedon julkistamista, voi vain ihmetellä, miten tehokas tiedon tuottamisen ja kokemusten artikuloimisen muoto ihmisten keskenään käymä keskustelu onkaan.

3. Journalismin eteneminen keskustelun tiellä – ja pois sen tieltä – edellyttää jonkinlaisesta autenttisuuden harhasta vapautumista. Ei ole keinoa saada kiinni 'aitoa' kansalaiskeskustelua tai 'tavallisia kansalaisia'. Eikä tämä ole tarpeenkaan. On otettava vakavasti aktiiviset kansalaiset ja järjestöt, jotka omilla tavoillaan, omilta kannoiltaan artikuloivat julkisoja. Yhtä lailla voidaan ottaa käyttöön erilaisia journalismin itsensä ja muiden 'järjestämiä' keskusteluja, joissa kansalaisten kokemukset, näkökulmat ja kysymykset voidaan ottaa todesta. Budjettiraadin kokemusten mukaan julkisuuden hallinnan vaara – pelko, että jonkun intressit pääsevät dominoimaan ryhmästä itänyttä julkisuutta – ei tullut 'keinotekoisesta' ryhmästä, vaan ennen muuta vanhoista tutuista arkijärjen kuvioista ja käsitteistä.

4. Keskustelulle herkistyneen journalismin tiellä on vielä kosolti kuoppia. Eniten työstämistä tuntuvat nyt kaipaavan journalismin omat juttutyypit, niiden tuottamista vastaavat taidot ja työn organisoimisen muodot toimituksissa³. Journalismin tutkimukselta keskustelemaan suhteen löytäminen niin toimituksiin ja niiden käytäntöihin kuin julkisoiksi virittyviin kansalaisiin edellyttää myös uusia taitoja ja asenteita. Kuten Dewey kirjoitti, tutkimuksen tulisi ymmärtää itsensä välineenä, jolla "yhteiskunnallisesti merkittävistä ilmiöistä löydetään uutta ja jolla niiden merkitystä ymmärretään". Sellainen metodinen asenne pitää niin tutkimuksen itsensä kuin sen tutkimuskohteen muutoksen tilassa.

5. Kenties keskustelusta puhisevat teoreetikot ja kokeilijat ovat malliesimerkki ideologisesta tieteestä, joka keskittyy glorifioimaan kansalaiset ylikansallistuvan maailman entistä epädemokraattisempiin oloihin sopeuttavaa puuhastelua. Ehkä joidenkin vuosien kuluttua joku kirjoittaa Schudsonia perusteellisemmin tämän keskiluokkaisen ylipistoporukan itselleen tuottamista illuusioista esimerkiksi otsikolla "Dialogisen demokratiateorian kritiikki" (ks. esim. Simpson 1997). Sitä odotellessa voi kuitenkin ottaa konkreettisesti tosissaan Dewayn julkiso-idean hypoteettisen ja kokeellisen luonteen, ryhtyä keskusteluun todellisuuden kanssa ja kenties huomata, että tähän ja nyt ankkuroituva keskustelu luo myös tavoittamattoman oloisista rakenteellisista kysymyksistä konkreettisia, käytännöllisiä ja paikallisia ongelmia, joiden ääneen lausumisesta julkisot voivat kehittyä.

Viitteet

- 1 Osallistujat valittiin kokeilua suunnitteleiden ja toteuttaneiden toimittajien ja tutkijoiden ideoinnin pohjalta. Ryhmään ei valittu kenenkään etukäteen tuntemia ihmisiä, vaan omia verkostoja ja erilaisia tahoja (työpaikka, vapaaehtoistyön järjestö, jne.) käytettiin raatilaishdokkaiden suosittelijoina. Valinnassa pyrittiin saamaan kokoon laaja kirjo erilaisia ihmisiä, mutta edustavuudesta ei kannettu erityisempää tieteellistä huolta. Raatilaisten esittelyt voi lukea esimerkiksi ensimmäisestä istunnosta tehdystä jutusta (AL 5.10.1997).
- 2 Raati järjestettiin osana Aamulehden ja Journalismin tutkimusyksikön Lähiöjournalismi -tutkimushanketta, jota lehden toimituksessa koordinoi Päivi Rajamäki. Raadin järjestelyistä ja juttujen kirjoittamisesta vastasi toimittaja Leila Itkonen. Mika Renvall auttoi asioiden ajattelemisessa ja tutkimusaineiston keräämisessä. Seija Ridell teki raatilaisten kokemuksia kartoittaneet palautehaastattelut. Olen kaikille mainituille – raatilaisten puhumattakaan – kiitoksen velkaa.
- 3 Tästä enemmän ks. Heikkilä & Kunelius 1999.

Kirjallisuus

- Carey, James (1997)
Afterword: The Culture in Question. Teoksessa Munson, E.S. & Warren, C.A. (Eds.) James Carey. A Critical Reader. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dewey, John ([1927] 1991)
The Public and Its Problems. Athens: Ohio University Press.
- Ettema, James & Glasser, Theodore (1998)
Custodians of Conscience. Investigative Journalism and the Crafting of Public Virtue. New York: Columbia University Press.
- Fraser, Nancy (1991)
Solidarity or Singularity? Richard Rorty between Romanticism and Technocracy. Teoksessa Arac, J. & Johnson, B. (Eds.). Consequences of Theory. Selected Papers from The English Institute, 1987-88. New Series no. 14. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 39-62.
- Fraser, Nancy (1992)
Rethinking the Public Sphere. Contribution to the Critique of Actually Existing Democracies. Teoksessa Calhoun, C. (Ed.) Habermas and the Public Sphere. Cambridge, MA: MIT Press, 109-142.
- Habermas, Jürgen (1992)
Further Reflections on the Public Sphere. Teoksessa Calhoun, C. (Ed.) Habermas and the Public Sphere. Cambridge, MA: MIT Press, 421-461.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1999)
Pelkkä asenne ei riitä. Kansalaisjournalismi kehitysprojektina suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.) Journalismin muutoskaruselli. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Lippmann, Walter ([1920] 1995)
Liberty and the News. New Brunswick and London: Transaction publishers.
- Lippmann, Walter ([1922] 1965)
The Public Opinion. New York: The Free Press.
- Pietilä, Veikko (1999)
Yleisö ja julkiso. Tiedotustutkimus 22(1999):3.
- Ryan, Allan (1995)
John Dewey and the High Tide of American Liberalism. London & New York: Norton & Co.
- Rorty, Richard (1982)
Pragmatism, Relativism and Irrationalism. Teoksessa Rorty, R. Consequences of pragmatism (essays: 1972-1980). Brighton: Harvester Press
- Rorty, Richard (1989)
Contingency, Irony, and Solidarity. Cambridge: Cambridge University.
- Rorty, Richard (1999)
Filosofia tänään: Kumousta odotellessa. Richard Rortyn haastattelu. Niin & Näin, nro 21, kesä, 2/1999, 22-27.
- Schudson, Michael (1992)
Was There Ever a Public Sphere? Teoksessa Calhoun, C. (Ed.) Habermas and the Public Sphere. Cambridge, MA: MIT Press, 143 -163.
- Schudson, Michael (1997)
Why Conversation is Not the Soul of Democracy? Critical Studies in Mass Communication 14(1997), 297-309.
- Schudson, Michael (1998)
The Good Citizen. New York: The Free Press.
- Schudson, Michael (1997)
Oikeuksiaan vaativa kansalaisuus haastaa journalismia. Tiedotustutkimus 22(1999):2, 60-68.
- Simpson, David (1997)
The Cult of Conversation. The Raritan XVI:4, Spring, 75-85.